

GERGELY FERENC

KOPOGTATÁS A „BÖRTÖN” FALÁN

„Neki skálázni kell...!”
Magasházy Ádám és társai
szervezkedéséről

■ A második világháború utolsó hónapjaitól az 1988–89-es belpolitikai fordulatig terjedő időszakban lezajlott politikai vagy politikainak beállított perekről egyre többet tudunk.¹ Az elsőrendű írásos források több szakaszban történő módszeres pusztítása, a meglévők politikai okokkal indokolt hozzáférhetetlensége és a kutathatók kurtítása – személyiségi jogokra való hivatkozással – viszont továbbra sem ad lehetőséget a teljességre törekvő, egységes módszertani elvek alapján elvégzendő kutatómunkára.² Pedig Hódos Györgynek igaza van, ezek a perek „egy egymásba kapcsolódó egészet alkotnak, nélkülük az ’56-os forradalom kitörése, a harmincéves Kádár-korszak történelmének megértése csorba marad. Ugyanígy egymásba fonódnak a magyar és a többi közép-kelet-európai országokat egyidejűleg elöntő perlavínak.”³

Mi a magyar ifjúság 20. századi történelmének kutatása keretében a perláncolatnak azokkal a darabjaival foglalkozunk, amelyekben fiatalok (fiatal felnőttek) vagy fiatalok is szerepelnek. Arra a kérdésre keressük a választ, hogy – Hollós Ervin elhíresült könyvcímére utalva – kik voltak és mit akartak. Az eddig tanulmányozott, kétszáznál is több per feljogosít arra, hogy – előzetesként – néhány jellegzetes történetet vázoljunk, és a lehető legnagyobb óvatossággal értelmezzünk.⁴

Az 1946-os év a rohamosan növekedő belpolitikai feszültség időszaka volt, amely az egész országban érintette, magával ragadta az ifjúság számottevő részét, főként a közép- és felsőfokú intézetekben tanulókat,

ezen belül is az egyházi iskolásokat. Jelen ismereteink szerint ehhez az évhez köthető – nem korábról áthúzódó és a továbbiakban is létező –, döntően fiatalok által indított szervezkedés hat volt Magyarországon. A MAFISZ, azaz „A Magyar Fasiszták Ifjúsági Szervezete” budapesti, a „Nemzeti Front Harcos Ifjú Gárda” pécsi, a „Lombardisták” fedőnevű szegedi, a „Hungarista Nemzeti Ifjúsági Mozgalom” nyíregyházi, a „Gömbös Gyula Titkos Szervezete” nagykanizsai központú. Ezek közé tartozik Magasházyék kezdeményezése is.

A háttér

■ Magasházy Ádám és Sallay Ernő családja, rokonsága azok közé tartozott, akiknek a második világháborút követően megszokott társadalmi helyzete ingatagga vált, a demokratikus irányú átalakulás a régi életforma folytatását több mint kérdésessé tette. Neveltetésük, világnézetük, hitük, politikai tájékozódásuk és személyes háborús emlényeik nehezen voltak összeegyeztethetők a magyar változások jellegével, a szovjet jelenlét nap mint nap tapasztalható következményeivel. Kényszerű beilleszkedési próbálkozásaik még önigazolásnak is gyengéknek bizonyultak. Mindkét család élete a magyar gazdaság egyik legjelentősebb termelő komplexumához, a csepeli Weiss Manfréd gyárhoz kapcsolódott. Magasházy apja, Ödön a gyár főmérnöke, Sallayé művezetője volt 1945 előtt, de a háború befejezését követően is.⁵

Magasházy Ádám középiskolai tanulmányait a német birodalmi iskolában kezdte, és a fővárosi bencés gimnáziumban fejezte be, 1949-ben. Sallay Ernő szintén középiskolát végzett, és a KIE-ben dolgozott a WM „telepi ifjúság” összefogásáért. Magasházy, aki beszélt németül és angolul, műszaki raj-

Részlet egy hosszabb tanulmányból

zolóként, Sallay pedig bérelszámolóként kezdte kenyérkereső pályáját, havi 900 forintért.⁶

Magasházy apját, Ödönt, „kémkedés” címén ítélték el.⁷ Ez sötét árnyékot vetett az egész családra, a szélesebb rokonságra is. Azon nincs mit csodálkozni, hogy a főváros ostromát követően Ádám és barátai – ezt tette az ország egész területén majd minden tizenéves fiú – fegyvereket, robbanóanyagokat gyűjtöttek és rejtettek el, minden politikai szándék nélkül. A budai vár és környéke bőséges kínálatot nyújtott. A szervezkedés kezdetétől más értelmezést kaphattak – és kaptak is – ezek a gyerekes, romantikus színvételű cselekedetek, tények.

A történet váza

■ A szervezkedés kezdete, közvetlen – ésszel felfogható, mérlegelhető – indokai nem tűnnek ki a rendelkezésre álló forrásokból. Az Államvédelmi Hatóság vizsgálója által diktált jegyzőkönyvben csak utalás történik arra, hogy Magasházy Ádám már 1946-ban – 15 évesen! – próbált szervezkedni, illetve 1947-ben hangot adott annak a kívánságának, hogy részt venne egy ilyen szervezkedésben. Ezek a „ténymorzsák” csak arra voltak jók, hogy az ügyészség és a bíróság hivatkozhasson rájuk a „megátalkodottság” bizonyítékaként. Céljuk – mint minden per esetében – az volt, hogy a vádlottakról igazolják: egész addigi életük töretlenül vezetett a „bűncselekmény” elkövetéséhez, eredendően reakciósook, „fasiszták” voltak.⁸ Az állítólag 1946-ra visszanyúló kezdeményezés 1949 végén vett újabb lendületet. Ekkor közölte Sallay Magasházyval, hogy ő egy illegális szervezkedés tagja. „Azok” tudnak kezdeményezéséről, és „üzenik”, hogy folytassa a munkát. Ő, Sallay a „felső kapcsolat”, tehát Magasházyék nincsenek egyedül. Sallay indítékait nem ismerjük. V. Lajos vallomásában viszont az áll, hogy Sallay kioktatta őt, hogy Magasházyt „félre kell vezetni, s bele kell menni a játékba, hogy... elhiggye, hogy ő felső kapcsolat.” Ez a sugalmazás a szervezkedés további alakulását segítette.

Kik voltak?

■ Tekintsük át a beszervezetekre vonatkozó legfontosabb (hangulatkeltést célzó) adatokat. A huszonegy vádlott (majd elítélt) legidősebbje 1922-es, a legfiatalabbja – köztük Magasházy) 1931-es születésű. A napvilágot Csepelen, Budapesten, Sopronban, Hatvanban, Rákosszentmihályon, Gyöngyösön, Aggteleken és Gerlachfalván látták meg. Apjuk: mérnök, adótiszt, kereskedő, honvéd alvezredes, őrnagy, altiszt, postatanácsos, pénzügyi főtanácsos, tisztviselő, lakatossegéd, kőműves, seprűkészítő mester, tanító és könyvtáros volt. Iskolai végzettségük és foglalkozásuk (hivatásuk) a következő összetételű: érettségi, Orvostudományi Egyetem (szigorló orvos), Iparművészeti Főiskola, r. k. teológia, Állatorvostudományi Egyetem (2 év), Budapesti Műszaki Egyetem Vegyészmérnöki Kar (2 év), vegyésztchnikus, műtős asszisztens. Akadt köztük egykori hadapród is. Többen beszéltek egy vagy több idegen nyelven. Felsőfokú tanulmányaikat néhányan anyagi okokból vagy politikai megnyilvánulásaik miatt (?) kénytelenek voltak abbahagyni. A szervezkedők körének alakulására rányomta bélyegét a Magasházy család gyáron belüli múltja, a személyes, családi és munkatársi kapcsolatok erős köteléke.⁹

Mit akartak? Mit tettek?

■ A szervezkedők zömét tehát a diplomások vagy annak megszerzésén fáradozóok adták, amit részben a szervezők ambíciói, másrészt a szervezkedés központjának (WM-RM) jellege indokol. Mivel az iratok készítői egyáltalán nem fordítottak gondot azok azonos szerkesztésére, a ránk maradt tények tudományos igényű bemutatása kizárt. A bennük szereplő adatok még így is sokatmondóak.

A szervezkedés alapelvei, első lépései megegyeztek számos más tömörülésével. A vezetők általában a kezdeményezők lettek. Önbizalmuk növelése, elszigeteltségük nyomasztó érzésének oldása és a kezdeményezésük iránti bizalom felkeltése érdekében – általában – egy jelentős szervezethez való tartozásra, számottevő felső kapcsolatra, ne-

tán külföldi támogatásra utaltak a leendő tagok megnyerésére irányuló beszélgetések alkalmával. A feladatokat többnyire megosztották. Egvük volt a „szellemi”, másikuk a gyakorlati irányító. „Sejtszerűen” építkeztek, és igyekeztek betartani/betartatni azokat a konspirációs szabályokat, amelyeket a 19–20. századi politikai tömegmozgalmak dolgoztak ki és alkalmaztak (szervezési szabályzat, eskü, rejtjel, fedőnév, fedőszám, pecsét, szervezet neve stb.). E téren volt kiktől és mit tanulniuk. Gondot fordítottak a lebukás esetén tanúsítandó magatartás megvitatására, elfogadtatására. Az illegális megbeszéléseket, melyeknek rendszerességét a „bűnüldözők” oly nagy előszeretettel hangsúlyozták, magánlakásokban, kevesek által látogatott hegyi, erdei túrákon tartották. Ezek tárgya: a legfrissebb bel- és külpolitikai hírek megvitatása, leginkább a külföldi (angol, amerikai, vatikáni, spanyol) rádióadók híreiből kiindulva. Sor került némi katonai jellegű „képzésre” is, ami fegyver- és robbantástechnikai ismeretekből, „lőgyakorlatokból” és tereptani ismeretek átadásából állt. Magasházyék perének anyagában is szerepelnek erre vonatkozó közlések. Az „alapok” megformálásának, a szervezet „megszilárdulásának” első, bizakodóan megítélt lépéseit követték a szervezkedés „kiszélesítésére” (ez is a minél súlyosabb elítélés ismérvei közé tartozott) vonatkozó „felsőbb” utasítások, netán parancsok.

Az általános és távlati célt, mivel toposzként szerepel a perek anyagában, nagy valószínűség szerint az ÁVH vizsgálói fogalmazták meg és diktálták a magyar helyesírásban, különösen pedig az idegen szavak, kifejezések, nevek írásában teljesen önkényesen eljáró jegyzőkönyvvezetőknek, gépíróknak. Eszerint az illegális szervezkedés/szervezet célja: egy a szervezkedők által remélt háborús konfliktus (harmadik világháború, jugoszláv támadás stb.) esetén az ellenséges erők segítése, a Magyar Néphadsereg alakulatainak hátbatámadása, partizánharc stb. Végző soron sokoldalú és tevékeny készülődés a népi demokratikus államrend megdöntésére, a „népnyúzó” „fasiszta-horthysta” rendszer, a „csendőrség”, a magántulajdon visszaállítás, a kiosztott földek

visszavétele, a kommunista vezetők lemészárlása, a kollaboránsok szigorú megbüntetése stb.

Sikertelenség esetén visszavonulás a „hegyekbe”, partizánharc, nyugatra szökés, végső esetben öngyilkosság. Utóbbit a gyorsan ölő mérgezésének tényével próbálta igazolni a nyomozó hatóság. (Közvetlen előkép pl. Bakony-brigád, náci vezetők stb.)

Az ÁVH és az ügyészség gondoskodott arról, hogy – a mindenkori felső utasításnak-parancsnak megfelelően – legyen a szervezkedés történetében angol, USA, jugoszláv „szál”, amit ebben az esetben a résztvevők társadalmi helyzete, átlagosnál szélesebb nyelvismerete (német, angol, olasz) megkönnyített.

Az általunk eddig megismert illegális szervezkedések történetében előbb-utóbb jelentkeztek az „aktivisták”, a cselekvési vágytól fűtöttek, a „hazardírozók”, a csendes készülődéssel elégedetlenkedők. Elég a megbeszélésekből, a tervezgetésekből, „csinálni kellene már valamit”, hangzottak. Milyen célpontokat javasoltak a szervezkedés tagjai a vezetőknek? Az iparművészeti főiskolások az intézményben rendszeresen megjelenő Rákosi Mátyásné elleni merényletet hozták szóba. Eszmét cseréltek épülő kábelhálózat megrongálásáról. Esetükben is szerepelt az ÁVH Géza utcai laktanyájának és az MDP országos központjának felrobbantása, a gellérthegyi építkezés akadályozása, valamint a MÁV szerelvényeinek megrongálása. A tettek néhány helyszínvázlat elkészítésében testesültek meg.

E valós vagy csak rájuk erőltetett tervek nyomasztó súlyának enyhítése érdekében tanácsért fordultak egykori bencés tanárukhhoz. Azt kérdezték tőle: „egyházi szempontból helyeselhető-e az államellenes szervezkedés...” A páter válasza így hangzott: „amennyiben a széles néprétegek érdekeit szolgálja, nem esik kifogás alá.” Nem tudni, hogy ennek a véleménynek volt-e bármilyen hatása akár a kérdezőre, akár a többi szervezkedőre nézve. A per előkészítői viszont örömmel vették, hogy újabb adat birtokába jutottak, amely felhasználható a katolikus ellenállás szervezőivel szemben.

Az „igazság” szolgáltatása

■ A Budapesti Megyei Bíróság dr. Jónás Béla megbízott tanácsvezető elnöketével hozott súlyos ítéleteit többek között így indokolta: „A jelen bűnper vádlottjai hasonlóan a mostanában a bíróság elé került más bűnperes vádlottjaihoz” – fasiszták, gyűlölik a népi demokratikus rendszert. Magasházy már 1946-ban kezdeményezőleg lépett fel, és 1949-ben „teljes odaadással” folytatta szervezkedését. Magasházy, Sallay és a harmadrendű vádlott Nemszila László „konok kitartással munkálkodott az ifjúság bomlasztásán”. És mindezt Csepelen, amely a népi demokratikus gazdaságnak egyik legfontosabb területe.

Ezért Magasházy Ádámot és Sallay Ernőt halálra ítélték, és ezen a Legfelsőbb Bíróság 1952. március 12-én megtartott kegyelmi tanácskozása sem változtatott, bár Sallay bűncselekményének súlyát illetően eltértek egymástól az álláspontok.¹⁰ A büntetés kiszabásánál – olvasható a Legfelső Bíróság állásfoglalásában – különös nyomatékkal vette figyelembe a kiélezett nemzetközi helyzetet, amely „szükségessé teszi a társadalmi védekezés erőteljes érvényesítését”. A védelem érvei (Magasházyt kirendelt védő képviselte!), például, hogy Sallay tette a „klerikális reakció” hatására követte el, az alapszervezkedésnek nem ő volt a kezdeményezője, ténybeli beismerést tett, őszintén megbánta tettét, fiatal, éretlen fejjel követte el, semmit sem jelentettek. A Legfelső Bíróság ezzel szemben azt emelte ki, hogy Sallay „a szervezkedés lappangó tüzét 1949-ben újból lángra lobbantotta”. Magasházyt pedig a „szervezkedés felélénkítésére bírta”.

Az Elnöki Tanács 1952. április 24-én engedélyezte a halálos ítéletek végrehajtását. Erre 1952. május 6-án reggel fél hétkor került sor. A többi elítélt megkezdte háromtól 15 évig terjedő börtönbüntetését. Mellék-büntetésük 10, illetve 6 év közügyektől való eltiltás és teljes vagyonekobzás volt.

Másodrendű állampolgárok

■ A tizenkilenc elítélt sorsa a továbbiakban egyénenként változott. Hozzátartozóikat hivatalból szándékosan, a bizonytalanság érzésének fenntartása érdekében nem értesít-

tették gyermekeik hollétéről, arról azok hosszabb-rövidebb idő múltán szereztek tudomást, általában nem hivatalos úton. A Magasházy Ádám vezette szervezkedés tagjai nem egy büntetésvégrehajtási intézetben töltötték le büntetésüket. D. József például az ítélet végrehajthatóságának kimondásától 1953. szeptember 31-ig a váci országos börtönben raboskodott. 1953 novemberében tudott először életjelt adni magáról. Azon kevesek közé tartozott, akik önként vállalkoztak az embert próbáló, egészségromboló bányamunkára. Tatabányán a XIV-es aknához került. 1956 tavaszán itt is felülvizsgálatot tartott az ügyészség. Ez év nyarán a csolnoki táborba vitték. Ott dolgozott 1956. október 31-ig. A népfelkelés hatására, 24-én a tábor lakói két csoportra szakadtak. Az „egyik azonnali szökést akart, [...] a józanabbik csoport pedig a hivatalos úton való szabadulást akarta”. D. József – feleségének előadása szerint – az utóbbiak közé tartozott. Szabadulását követően a kecskeméti Katona József Színház díszlettervezőjeként dolgozott. A rendőrségen többször, önként jelentkezett. Ennek ellenére 1957. május 1-jén mint „szökött rabot” tartóztatták le és vitték a gyűjtőfogházba.

Volt, aki orvosként dolgozott. B. László, aki az Elnöki Tanács 11. sz. tvr. 4. §-a alapján szabadult, 1960-ban az *Elektrotechnika* című folyóirat szerkesztője. A joghátrányok (priusz) alóli mentesítését kérő beadványát minden hivatali és társadalmi szerv írásban támogatta, így sikerült 1960. augusztus 1-jével a mentességet megkapnia. És ő még a szerencsések közé tartozott. H. Istvánnét 1953. november 12-én helyezték szabadlábra. 1956-ban az „ellenforradalom” ellen foglalt állást. Változatlanul ártatlanságát hangsúlyozta. Munkahelyi vezetői pedig „rendes, becsületes egyénként” jellemezték. Mentetés iránti kérelmét, mindezek ellenére, még évekig elutasították.

A mellékbüntetésként szereplő joghátrány alóli mentesítés nem elsősorban erkölcsi szempontból volt fontos, hanem azért, mert állást, magasabb beosztást, gépkocsivezetői jogosítványt, megszolgált nyugdíjat csak ennek birtokában kaphattak. Az érintettek ezért ostromolják újra meg újra az

illetékeseket¹¹ mentesítés iránti beadványokkal, melyek egyébként becses történelmi források. Ezekből szerezhetünk tudomást az egykori elitélt szabadulás utáni életéről, magán- és családi viszonyairól, a társadalomba való visszailleszkedéséről, kapcsolatrendszerének alakulásáról, politikai nézetei formálódásának mikéntjéről. A joghatóság a kegyelmi beadványok elbírálásához minden alkalommal részletes tájékoztatást kért a rendőrség kerületi megbízottjaitól (kmb.), melyben az illető közvetlen környezetében élő, „megbízható” hivatalos és magánszemélyektől (ÜB-titkár, párttitkár, személyzeti vezető, KISZ-titkár, házmester, utcamegbízott stb.) gyűjtött adatok, megfigyelések összesítése alapján elsősorban arra a kérdésre adott választ, miként viselkedett az illető 1956-ban, az „ellenforradalom” idején. Emellett kitért a kmb. jelentése a kérelmező családi életére, a munkához való viszonyára, társadalmi-politikai megnyilatkozásaira, emberi kapcsolataira, időtöltésére, esetleges levelezésére, látogatóinak számára stb. Ezeket a jelentéseket ismételtelen el kellett készíteni a körzeti megbízottaknak – rendőr őrmesterek, törzsrőmesterek –, s az elsőt követőkön – minden bizonnyal – csak „fazonigazítást” végeztek, tehát az esetleges változások is felsejlenek bennük.

Így tudjuk például azt, hogy P. Istvának „káros szenvedélye nincs, költséges életmódot nem folytat, ellenben lakásán gyakran keresik fel ismerősei, akikkel ott beszélgetnek. [Ezek] ...kilétét – sajnálkozott/magyarázkodott a kmb. – megállapítani nem tudtam.” Azt viszont igen, hogy „politikailag igen zárkózott”.

H. János azzal érvelt mentesítési kérelme mellett, hogy gyermeke lassan kilencéves, tehát „hamarosan eljön számára, egy apa számára a legkeservesebb dolog, büntetett előéletüként, szemlesütve válaszolni egyes kérdésekre”. A kmb. jelentése szerint H. János „politikai nézetei nem tisztáztak, mivel szórakozóhelyre nem jár, a környéken barátai nincsenek, és nyilatkozni nem halották sehol”. 1956-ban „nem vett részt semmiben”. Viszont a lakók szerint „nem egészen beszámítható”, mert éjjel-nappal kor-

nyikál. H. János viszont zenészként azzal védekezik, hogy „neki skálázni kell!”

K. Mihály 1956. december 13-án elhagyta Magyarországot, és a birminghami egyetemen fejezte be tanulmányait. 1962-ben szerzett diplomát. 1958 óta az NSZK-ban élt. Büntetőjogi helyzetének tisztázását kérő beadványára 1974 októberében azt válaszolta a külügyminisztérium, hogy ügye „elévült”; S. Andrásé 1976-ban. T. Gyulát 1976-ban, H. Tibort pedig 1982-ben mentesítették a joghátrányok alól.

Jó lenne tudni, hogy a Magasházy-féle szervezkedés életben hagyott tagjai és szeretteik mit őriztek meg mindebből lelkük mélyén, hogyan alakult további sorsuk teljes jogú állampolgárságuk visszaszerzését követően.

„Nem átnevelhető...” (Adatok a Magyar Földalatti Front történetéhez)

■ A Budapesti Megyei Bíróságnak volt ez a véleménye F. Győzöről, aki 1951 nyarán „Magyar Földalatti Front” néven egy illegális szervezet kiépítését kezdte meg Budapesten. Zs. Tibor és B. József már valamivel előbb, 1951 tavaszán megtette ezt a lépést. Szervezetüket „Magyar Ellenállók Függetlenségi Blokkjának” nevezték el.¹² A két kezdeményezés vezetői Sz. István közreműködésével vitatták meg erőik egyesítését, ami 1951 decemberében, a MEFB beolvadásával meg is történt. A MFF-ot végig F. Győző vezette, míg a MEFB élén kezdetben, „rövid ideig” B. Tiborc, majd P. Vilmos állt.

Kik voltak?

■ Az ügyészség által összeállított vád szerint a MFF-ot „volt Horthy-tisztekből, internáltakból...” szervezték meg. A tizenegy vádlott adatainak áttekintése nyomán ennél árnyaltabb kép rajzolódik ki a szervezkedők letartóztatott tagjairól. Közülük hatan Budapesten születtek, de volt köztük győri, nemeslányfalusi, piricsei és miskolci is. Legfiatalabb az 1928-as születésű P. Vil-

mos, a MEFB vezetője. Elődje, Zs. Tiborc 1927-ben látta meg a napvilágot. A szervezkedés legidősebb tagja, dr. M. Ferenc 1895-ös születésű. A többiek a két végpont között: 1910-ben, 1913-ban, 1914-ben, 1916-ban, 1919-ben, 1920-ban és 1922-ben születtek.¹³

A szervezkedés kezdetén tehát a legidősebb közülük 56 éves, a legfiatalabb pedig 23 éves volt. Iskolai végzettségük is változatos. Volt, aki két kereskedelmi középiskolai osztályt járt ki, más egy évet a bölcsészkaron, vagy nyolc elemi. Érettségiztek reál-gimnáziumban, hallgattak egy évet a jogon, elvégezték a teológiát, vagy a gyógypedagógiai főiskolán kaptak diplomát, megfejelve azt zeneművészeti végzettséggel. Volt közöttük Ludovika Akadémián avatott tiszt is.¹⁴ A szervezkedés útjára lépés indítékainál minden bizonnyal szerepet játszott a felsőfokú tanulmányok megszakításának ténye, ami általában szociális és politikai okok miatt következett be. Még egy lépéssel közelebb jutunk az igazsághoz, ha áttekintjük foglalkozásuk adatait. A szervezkedés idején volt közöttük: konzervgyári segédmunkás, könyvtáros, öntödei munkás, négy kábelgyári munkás, több ismeretlen munkahelyen dolgozó segédmunkás, egy a földalatti építésénél dolgozó és egy keleti nyelveket oktató szerzetes tanár.

Egy sincs közöttük – talán a ferences atya kivételével –, aki választott hivatásának, végzettségének és szakmai tudásának megfelelő munkahelyen dolgozott. Életkoruknál fogva szinte kivétel nélkül teljesítettek katonai szolgálatot a második világháborúban, nem közlegényként. Részt vettek a trianoni békeszerződés következtében elszakított területeken folyó hadműveletekben, de szolgáltak a keleti arcvonalon is. Egyikük birtokosa lett a „Lovagkeresztnek”. Főleg USA és szovjet hadifogságból tértek haza.

A vádirat készítői – a politikai vezetés által rájuk osztott szerepnek megfelelően – azokat a tényeket hangsúlyozták, amelyek alkalmasak voltak a gyanúsítottak elleni hangulatkeltésre, elősegítették mind súlyosabb elítélésüket. Ezért emelték ki, hogy volt közöttük munkaszolgálatos egység parancsnoka, Ludovika Akadémiát végzett

századparancsnok, a „fasiszta hadseregbe” önként bevonuló repülő főhadnagy, de – 1944-es nemzetőr is. Aki pedig a demokratikus hadseregben is szolgált – 1945 után –, az szerintük csakis „ellenséges befurakodó” lehetett.

Mint ahogy politikai, tömegszervezeti tájékozódásuk, párt- és egyéb mozgalmi tagságuk is csak félvezetésül szolgált. F. Győző 1931-ben a KALOT-nak, 1945-től 1948-ig a Szociáldemokrata Pártnak és a VASAS Szakszervezetnek volt a tagja. Zs. Tiborc gvarapította a MKP, az MDP, az MSZT és az MSZHSZ tagságát. P. Vilmos a „Partizán Barát Szövetség”¹⁵ szervezőbizottságának tagja volt. N. Imre a Szociáldemokrata Pártban és a VASAS Szakszervezetben tevékenykedett. B. György tagja volt a Szociáldemokrata Pártnak és az MSZT-nek, K. László pedig a Nemzeti Paraszt Pártnak. P. István ugyancsak a NPP tagja, ám dolgozott a MEFESZ-ben, a DISZ-ben, valamint a Pedagógusok Szabad Szakszervezetében.¹⁶

Ezeknek a tényeknek az ismeretében – bár nem tudjuk, hogy mindez nem csak formalitás volt-e – botorság lenne azt állítani, hogy a szervezkedés vád alá helyezett tagjai egységesen elzárkóztak volna a heves, többnyire durva eszközökkel folyó demokratikus küzdelmekbe való bekapcsolódás elől. A politikai pártokhoz – pl. Pfeiffer Zoltánéhoz –, tömegszervezetekhez való csatlakozással nyilván enyhíteni szerettek volna a velük szemben mesterségesen felkorbácsolt hangulaton, netán feledtetni azt. Igyekeztek alkalmazkodni az új viszonyokhoz, megtalálni helyüket a gyorsan átalakuló társadalom szövevényében. Arról, hogy a pártok és tömegszervezetek tagjaiként „bomlasztó” munkát végeztek-e, nem szólnak adataink, egyetlen vádlottra utaló egyetlen megjegyzésen kívül.¹⁷

Jogszolgáltatás és valóság

■ Mielőtt a tömörülés szervezetéről, tervéről és tetteiről szólnánk, idézzük fel az ügyészség állítását a résztvevők társadalmi-erkölcsi hovatartozását illetően. A vádirat tényállásról szóló bevezetője szerint, mint ezt már dolgozatunk elején idéztük, F. „volt Horthy-tisztekből és internáltakból” verbu-

válta társait. A per adatai szerint viszont tizenegy vádlottból mindössze kettő volt hivatalos tiszttel (hadnagy, főhadnagy), és egy szolgált tiszthelyettesként. Egyiküket egyévi börtönre ítélték 1948-ban „háborús és népellenes” büntetért, ketten pedig rendőri őrizet alatt álltak.

Egyetlen adatunk van a szervezkedésről, pontosan a METB-k létszámáról. Zs. Tibor vallomása szerint 12–14 tagja volt a csoportnak. A MFF létszámáról semmit sem tudunk. Csak feltételezzük, hogy ennél esetleg több lehetett. Mivel a két szervezet egyesülését megelőző tárgyalásról (tárgyalásokról?) nem szólnak a vallomások, az sem ismert, hogy miért a METB „olvadt bele” a MFF-be, és miért nem fordítva történt. Ettől függetlenül nem érezzük túlzásnak, ha a szervezkedés egyesülés utáni létszámát harminc körülre becsüljük. Ehhez a létszámhoz kell/lehet viszonyítani a „Horthy-tisztek” és internáltak/ítélet alatt állók számát és a tömörülés számbeli súlyát. Azért időztünk az indoklónál talán hosszabban ennek az ügyészi állításnak tényszerű vizsgálatánál, hogy jelezzük: az „igazságszolgáltatás” kitüntetett szerepet játszó intézménye, annak képviselői általában – különösen pedig ezekben az években – miként érvényesítették gyakorlatukban a hatalmon lévő egyetlen párt (MDP) vezetőinek politikai igényeit.¹⁸

Kérdés, hogy a két csoportosulás harminc körüli tagja közül miért éppen az a tizenegy fő került a bíróság elé, akiket végül is felelősségre vontak. Mivel az első hálózati jelzések beérkezésétől az őrizetbe vételi parancs kiadásáig terjedő időszak történéseit nem ismerjük, általános tapasztalat alapján arra gondolhatunk, hogy pillanatnyilag a volt katonatiszti-értelmségi réteg fegyelmelését kívánták szolgálni a „bűncselekményt” elkövetők körének meghatározásával. Mint más perek esetében, úgy most sem mellőzték a gyanúsítottak erkölcsi megaláztatását, lejárátását, adatszerűen taglalva nemi „eltévelyedésüket”.

Mi történhetett valójában?

■ Ami a szervezet felépítését, működésének eszközeit és módszereit illeti, a többihez volt hasonló. Volt programtervezetük,

alapszabályuk, szervezési utasításuk, parancsai, saját kezűleg készített körbélyegzőjük. Találkozóikat magánlakásokban, vendéglőkben, cukrászdákban, az óbudai Kecsehegyen és másutt tartották. Próbáltak fegyvert, lőszert, robbanóanyagot szerezni – sikertelenül. Anyagi fedezetként a szervezkedés egyik tagja nagy értékű festményei közül ajánlott fel néhányat.¹⁹ Tervezték egy pesti és egy budai részlegből álló karhatalom (Rendőrségi Politikai Osztály) szervezését a remélt politikai fordulat esetére. Igyekeztek adatokat eljuttatni a Szabad Európa Rádióhoz környezetük, munkahelyük baloldali vezető személyiségeiről, hogy ilyen módon gyakoroljanak nyomást rájuk. Volt, aki az USA követségén vagy nyugati egyházi – görögkeleti – kapcsolatain keresztül próbált támogatást szerezni a MFF-nek. Háború esetén szabotálással, robbantásokkal, merényletekkel szándékoztak „aláásni” az országot, azaz a népi demokratikus államrend erejét. Röpcédulákat készítettek, sokszorosítottak, terjesztettek. Gúnyverseket, jelszavakat írtak, melyek a Szovjetuniót, a népi demokráciákat, a kommunista vezetőket igyekeztek lejáratni: „Halál Rákosi és bandájára!” „Halál kifosztónkra”, „Halál a munkásnyúzókra”, „Vesszen Rákosi és Sztálin”, „Halál a kommunistákra”, „Pusztuljon az ÁVO”, „Éljen a szabadság és a Magyar Földalatti Front”. Ezeket a mozgósító célzatú jelszavakat-követeléseket hangoztatták, terjesztették, de elgondolásaik között szerepelt az is, hogy egy esetleges politikai rendszerváltás esetén önálló politikai pártként lépnek fel. A vád alá helyezettek egyik nagy műveltségű tagja vállalta új művelődéspolitikai program kidolgozását.

Hogy mindebből mi volt az igazság, a bizonyítható tény? Egyetlen utalás található a vallomásokban arra, hogy a nyomozó hatóság ebben az esetben is alkalmazott testi-lelki kényszert.

Nézőpontok

■ A F. György és társai „ügyét” a Budapesti Megyei Bíróság dr. Olti Vilmos elnök vezetésével 1952. április 22-én tárgyalta. A vádlottak 1944-es magatartásukat illetően hivatkoztak a nyilasok kényszerítésére, szóba

hozták a vallatás (kihallgatás) során velük szemben alkalmazott erőszak befolyásoló erejét. Tagadták, hogy szervezetük fegyveres erővel kívánt a fennálló államrend ellen támadni. Fellépésük egyházi jellegét emelték ki. Egyesek „túlságosan mély” neveltetésükre hivatkoztak, mások a szervezkedéssel való szakításukra vagy egyenesen elutasító magatartásukra igyekeztek felhívni a bíróság figyelmét. Egyetlenegy akadt a vádlottak között, aki következetesen tagadta a vele szemben felhozott vádatokat.²⁰

A dr. Olti Vilmos vezette tanácsot mindez nem befolyásolta. F. Györgyöt halálra és teljes vagyonelkobzásra, a többieket héttől tizenöt évig terjedő szabadságvesztésre ítélte. A kegyelmi tanácskozáson a halálos ítélet jogossága és szükségessége mellett azzal érveltek, hogy az elsődendő vádlott F. György „gyűlöli a kommunistákat és azok vezetőit [...] Konok, megátalkodott, megbánást nem tanúsított.” A „kitűzött cél felé konkrét lépéseket tevő politikai jellegű és a fennálló államrendet veszélyeztető magatartás[t]” képviselt. Társadalmi veszélyessége „kiemelkedő fokú...” Mert: „széles körű, magasabb iskolai végzettség birtokában katonai szervezetséggel bíró, folyamatos” tevékenységet folytatott.

A Magyar Függetlenségi Front – olvasható az ítélet indoklásában – „... a F. György által kidolgozott tervek szerint tovább folytatta működését, és annak nagyobb méretűvé való kiszélesítését csak a szervezkedés idejében való leleplezése akadályozta meg.” Mindennek ismeretében a bíróság F. Györgyöt „átnevelhetőnek” nem tartotta.

Hatalom (?) és ítélet

■ A Legfelsőbb Bíróság 1952. június 11-i tárgyalásán ritkaságszámba menő határozottsággal bírálta az elsőfokú ítéletet. Hangsúlyozták, hogy a szervezkedés társadalmi veszélyességét túlértékelték. A tagok közötti kapcsolat laza volt, és tevékenységüket „szűk körben” folytatták. Minderre figyelemmel az elsődendő vádlott halálos ítéletét életfogytiglani börtönbüntetésre mérsékeltek, a többiekét pedig jelentősen csökkentették. Vajon milyen megfontolás húzódnhatott meg e döntés mögött?

Mi történ(hetet)t velük?

■ Az elítéltek további sorsáról szűkszavúan és hézagosan tudósítanak a ránk maradt iratok. Volt közöttük olyan, aki tbc-s lett a Váci Állami Börtönben, mások Váralpotán, bányászként 125%-os munkateljesítményre igyekeztek kegyelmi kérésük útját egyengetni. A kelet-ázsiai nyelvek tudós ferences tanárának hátralévő büntetését 1956. szeptember 11-i elhatározásával az Elnöki Tanács engedte el. Volt, aki 1956. október 23-a után bekapcsolódott a népfelkelés eseményeibe, társa viszont a Budapesti Műszaki Egyetem egyik diákotthonában „csitította a forró fejű hallgatókat”. Utóbbi a joghatárnyok alól 1977. október 7-én mentesült. P. László 1988 őszén küzdött elítélése előtt ledolgozott tizennégy évének nyugdíjába való beszámítása érdekében. Őt a hátrányok alól 1989. január 6-án mentesítették.²¹

Különös, hogy a Magyar Földalatti Front kezdeményezőjéről és vezetőjéről, az életfogytiglanra ítélt F. György sorsának alakulásáról hallgatnak az iratok. Mi történhetett vele?

„Csillaghullatók...”

■ Vidéken, tanyavilágban, kis községekben, a nagyobb településektől, jelentősebb városoktól lényegesen eltérő hagyományok, kultúra, tudás és légkör közepette, hozzá még jócskán különböző természeti-földrajzi tájban – síkság, dombság, hegyes vidék – az emberek történelemről, politikáról, lehetőségekről formálódó véleménye, magatartásbeli válasza más-más volt. Ez szervezkedéseikben is megmutatkozott, minden tekintetben, mint erre az eddigi kutatások is rámutattak.²² A befolyásoló tényezők között kiemelkedő szerepe volt annak is, hogy az illető település országhatárunk melyik részéhez volt közel. Az osztrák és a jugoszláv határ közelsége az ismert nemzetközi politikai viszonyok közepette jóval nagyobb feszültségteremtő erővel bírt, mint a csehszlovák, a román vagy a szovjet.

Galgahévíz Pest megyei kis község, Vác-tól északra fekszik, távol a nyugati „imperialisták” befolyása alatt álló szomszédainktól. Mégis, a Budapesti Államügyészség

1950. december 20-án kelt vádiratában a falu hét lakosát „a demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedéssel és a demokratikus államrend alapintézménye [rendőrség, G. F.] elleni izgatással” vádolta meg. Állította, hogy már a II. világháború idején szélsőjobboldali, klerikális befolyás alatt álltak. Azt követően nem voltak elégedettek helyzetükkel. Ezért határoztak úgy, hogy a „Mindszenty által kezdeményezett, a demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedést községükben tovább fogják fejleszteni”. Ettől az időtől kezdve „állandóan összejöttek, és arról beszéltek, hogy milyen módon fogják megalakítani a földalatti szervezetet.” Minden eszközzel támadták az EPOSZ helyi szervezetét, míg fel nem bomlott. Egyikük verses formában támadta a rendszert, a Szovjetuniót. Írásait felolvasta társainak Az *Üstökös* c. vers²³ hatására nevezték el szervezetüket „Csillaghullató Szervezet”-nek. Minden alkalmat megragadtak – olvasható a vádiratban – az izgatásra. A szövetkezeti ivóban, de a helyi labdarúgócsapat²⁴ mérkőzésein is szidalmazták Sztálint és Rákosit, éltették Truman elnököt és a háborút.²⁵ Az ügyesség ezúttal sem volt képes mellőzni a vádpanelek alkalmazását: a harmadik világháború kirobbanásának várását, a kommunisták üldözését/meggyilkolását, a néphadsereg háttámadását, a partizánkodást, az ellenség oldalára történő átállást stb. Ugyancsak kihagyhatatlan volt annak a törekvésnek a hangoztatása, mely szervezetük minél szélesebb körű kiterjesztését célozta.

Egy kétségtelen, a bíboros primás érsek perének tárgyalása idején egyikük „jelvényt készített, amely a kabát hajtókáján egy keresztet, majd a hajtóka alatt egy nyilaskeresztet ábrázolt”. Mindezt fűzőgépkapocsból!

Mit tudunk a gyanúsítottakról? Szüleik egyszerű emberek, szegényparasztok, a Magyar Államvasutaknál dolgoznak. Egyikük apja órabéres, másik kapus, gépkezelő. Egy kivétellel 1929 és 1931 közötti születésűek. Nagyon szegényes körülmények között élnek, N. Mihályék házat még a hivatalos jegyzőkönyv is „viskóként” említi. Egyik társa egyszobás lakásban élt édesanyjával. Volt, aki a menhelyi élettel is megismerke-

dett. Akadt közöttük tehetséges, törekvő, e társadalmi körből kitörni vágyó is. H. Ernő kereskedelmi érettségi után egy évet elvégzett a jogtudományi egyetemen, testvére a műegyetemre iratkozott be. De volt közöttük hat elemi végző, a gimnáziumot félbehagyó, a polgári iskolából már elsősztályosként kibukó is. Megfordultak a KALOT háza táján, 1945 előtt „büszkén viselték a levente egyenruhát”, de próbálkoztak a demokratikus ifjúsági szervezeteknél is.²⁶ Sehol nem találták a helyüket. H. Mihály így jellemezte társadalmi közérzetüket az államügyszékesen: „nem tudunk képzettségünknek megfelelő állást kapni, nem néznek bennünket semminek se.” Korcsmázó, kártyázó, verekedő, kötekedő csoportként emlegették őket. Holott érdemes lett volna végiggondolnia a N. Gézára vonatkozó rendőrségi megállapítást mindenkinek, akivel kapcsolatba kerültek. „Annak ellenére – olvasható a jegyzőkönyvben –, hogy szenvedélyei vannak [elsősorban a kártya, G. F.] – mégis rendes családi életet él, családját nagyon szereti.”

Bár, hangoztatta a vádirat, minden alkalmat megragadtak, hogy izgassanak a népi demokrácia, a Szovjetunió, a népi demokráciák és a kommunista vezetők ellen, őrizetbe vételükhöz mégis egy jellegzetesen falusi esemény, a hagyományos regrutabál adott keretet.

Falun a mindennapi élet, a paraszti munka még mindig nagyon kemény fizikai megterhelést jelentett. Kikapcsolódást, főként a legényembereknek a kocsmá – esetünkben a helyi ÁFÉSZ italboltja –, a helyi labdarúgócsapat mérkőzései és a bál kínált. Márpedig bált, a háborút követő években, a kommunista „puritanizmus” erőszakoskodásáig, minden demokratikus társadalmi és pártszervezet rendezett hétvégeken, kiváltképp a báli szezonok idején, hírverés, toborzás, az együvé tartozás érzésének erősítése és némi pénzmag előteremtése céljából. Nem volt ez másként Galgahévízen sem. A legények virtuskodhattak, versenyezhettek az ivásban, megforgathatták a szemrevaló fehércselédeket, szívük választottját, no meg a könnyűvérűeket.

A történetek valódi lefolyását, mint általában, az egymástól eltérő, olykor homloke-

gyenest ellenkező vallomások miatt nem lehet felidézni. Nagy vonalakban a következő történhetett 1950. október 2-án: Az italkimérő szerint 21 órakor kezdődött a dulakodás a kocsmá udvarán. A túri rendőrök besorozottjai, járőrszolgálat során 19 órakor értek a nevezetes helyiség elé. Ott a községi bíró megkönnyebbülve üdvözölte őket, mivel remélte, hogy a verekedő fiatalembereket megfékezik. Hogy az udvaron ki kit ütött meg először, és ki volt az, aki csak válaszolt – ezúttal sem dönthető el. Tény az, hogy a fiatalok és a rendőrök verekedtek, eközben az egyik rendőr kezéből kicsavarták a puskát. Szakaszvezetőjük az ivóból kiment az udvarra, de rövidesen vérző arccal tért vissza, nyomában T.-ék. Ő a szakaszvezetőt akarta mindenáron kézre keríteni, ezért ijesztésként az eltulajdonított fegyverrel a mennyezetbe lött. Az események további részét homály fedi. Az egyik tanú szerint 3-án kb. tizenkét óra tájban talált a fiatalemberekre „a falu végén egy takarmányos fészkerben”.

Az ügyészség mindezt a népi demokrácia megdöntése és alapintézményének támadása keretében végrehajtott cselekménynek minősítette. A Budapesti Megyei Bíróság 1951. február 14-én tartott „zárt” tárgyalásán a vádlottak azzal védekeztek, hogy verseik a béke és a demokrácia mellett szólnak, nem ellene. A rendőrök kezdték a verekedést. Baráti körben és nem a nyilvánosság előtt szidták a rendszert. Sz. Zoltán pedig önként jelentkezett katonának, a magyar néphadseregbe. A bíróság 5 évtől 6 hónapig terjedő főbüntetést szabott ki a vádlottakra. Mivel mindkét részről fellebbeztek az ítélet ellen, az ügy a Legfelsőbb Bírósághoz került. A másodfokú ítélet az izgatáson felül H. Mihály cselekményét „hatósági közeg elleni erőszak” büntették is minősítette. A vagyonekobzás mértékét pedig mindhárom vádlottal szemben vagyonuk egykedet részében határozta meg. Mivel ingatlan va-

gyonuk nincs – szólt az indoklás – „ilyen jellegű vagyonuk elkobzásának kimondása [...] céltalan volna”.

A „Csillaghullatók” közül Sz. Zoltán az 1953. évi 11. sz. tvr. 9.§-a értelmében mentesült a hátrányok alól. 1956-ban kiállt a kommunisták mellett. És a többiek?

Összegezés helyett

■ Meggyőződésünk, hogy az előadottak összefoglaló magyarázatot nem igényelnek, válogatásunk szándéka egyértelmű. Ezek a szervezkedések, mozgolódások, különféle formájú megnyilvánulások nem leágazásai a diktatúra vezetése által megrendezett, Moszkvának, a Nyugatnak és a hazai „reakciónak” üzenő kirakatpereknek, bár alapjuk ugyanaz a magyar valóság. Az elégedetlenségnek ezek az apró rőzselángjai egy pillanatra sem aludtak ki. Állandóan jelezték: a magyar társadalom jelentős része a *nemzeti önállóság* durva megsértését – legyen szó náciokról vagy szovjetekről – elutasítja, a társadalmi-politikai-gazdasági átalakulás fő tendenciáját, a *szovjet modell szolgai másolását* a magyar nép jövője szempontjából kártékonynak tartják. Nem fogadják el az egyházak és vallásfelekezetek kizsorítását, végső fokon a vallásos ideológia felszámolását, *ragaszkodnak hitükhöz*, egyházukhoz. Mindenki azt és úgy tette, ahogy neveltetése, általános műveltsége, személyes tapasztalatai alapján várható volt. Keresték a rokon lelkeket, a hazai és külföldi – legtöbbször csak áhított – támogatást, megragadták a legcsekélyebb lehetőséget is, általában a semmit markolva görcsösen. Ezren és ezren, tudatosan vagy tétován, szándékosan vagy akaratlanul szenvedtek, áldozatot vállaltak, ébren tartva a diktatúra legbrutálisabb éveiben is egy *emberibb élet* reményességét. Történetük kimeríthetetlen tárháza azoknak a tanulságoknak, amelyekkel élünk kellene.

■ JEGYZETEK

1. A közismert, nagyszámú könyvészeti anyagból kiemelem a Gyarmati György által szerkesztett Államvédelem a Rákosi-korszakban című, 2000-ben megjelent kötetet, a visszaemlékezések közül pedig Dénes Béláét, amely ÁVÓS világ Magyarországon. Egy cionista orvos emlékiratai címmel látott napvilágot 1991-ben.

2. Ezekről számosan és többször is írtak, beszéltek a nyilvánosság előtt, elsősorban Kenedi János. Ennek ellenére a kutatás nehézségei nem csökkentek. Ennek hátrányait mi is kénytelenek vagyunk elviseelni.
3. Hódos György: Tettesek és áldozatok. Koncepciók perек Magyarországon és Közép-Kelet-Európában. Bp., 2005.
4. A Fővárosi Levéltárban őrzött, 14–35 év közötti állampolgárokat érintő peranyagok (XXV.4/f. BFÍrórság TŰK iratok) egy része szól kimondottan a szervezkedésekről, de az ifjúság életérzéséről, útkereséséről sokat árulnak el a „kémkedésről”, „tiltott határátlépésről” stb. szóló perек anyagai is. A Magasházy Ádám és társai per anyaga a BFLt B-001266-1951. sz. alatt található.
5. A katonai főtörvényszék 1950. január 28-án, másodfokon halálra ítélte a Magyar-Szovjet Hajózási Rt. korábbi igazgatójával, a MÁV volt elnökével, volt igazgatójával együtt. Az ítéletet 1950. február 4-én hajtották végre.
6. A jegyzőkönyvekben a gyanúsított/vádolt/elítelt jövedelmi, anyagi viszonyai csak akkor szerepelnek, ha ezzel is jelezni akarták a vizsgálók, ítélezők, hogy az illető alaptalanul lázad a fennálló viszonyok ellen.
7. Erről jelenleg nincsenek adataink.
8. A per anyagában, a bizonyítékok között szerepel egy gyermekrajz, amelyet Budapest ostroma alatt, a pincében készített a Magasházy család egyik ifjú tagja. A rajz egy órát „zabráló” orosz katonát ábrázol, a következő magyarázó felirattal: „Ez pedig jóvátétel!”
9. A harmadrendű vádlott édesanyja Magasházy Ilona, H. Istvánné szül. Baros Máriaé pedig Magasházy Mária. A Magasházy és a Sallay név felváltva szerepel i-vel és y-nal.
10. Sallay Ernő a kegyelmi tanács tagjai 4:1 arányban kegyelemre ajánlották.
11. A kegyelmi kérvények hivatalos útja a következő volt: az első fokon ítélkező bíróság, Igazságügyi Minisztérium, kedvező esetben az Elnöki Tanács, majd fordítva ugyanez a hivatalos út, végén a kérelmezővel. A beadvány elbírálásánál legtöbb esetben a bíróság illetékes bírójának állásfoglalása volt a meghatározó. A kérelmeket hat hónap elteltével lehetett ismételni, 60 forintos illetékbejegyeléssel. Utóbbi hiánya nemegyszer késleltette az eljárást, miként a vonatkozó bírósági akták keresése, küldözgetése, olykor hiánya is.
12. Budapest Főváros Levéltára (BFLt) B-II – 002065-1952.
13. A bíróság elé állított szervezkedők születési helyét kevés kivétellel feltüntetik az iratokban. Mi azért soroljuk fel ezeket a helységeket, függetlenül attól, hogy a szervezkedésnek hol volt a központja, illetve létező csoportjai, mert feltételezzük, szülőhelyükön is tudomást szereztek a velük történetekről, így fellépésük hatása ebben a térben (is) érvényesült.
14. Az iratok, főleg a kihallgatási jegyzőkönyvek pongyola fogalmazása következtében még az érintett személyek nevének pontos írásmódját sem tekinthetjük valósnak. Találkoztunk nem is egy olyan esettel, amikor az érintett személy nevét még az 1990–91-es semmissé nyilvánítási iratban is rosszul írták.
15. Erről a társadalmi szervezetről megbízható adatot sehol nem találtunk. Nem kizárt, hogy elírásról van szó.
16. Ezeknek a rövidítéseknek feloldott változatai (Magyar Dolgozók Pártja, Magyar Dolgozó Ifjúság Szövetsége stb.) annyira közismertek, hogy feloldásukat indokolatlannak tartjuk.
17. Zs. Tiborc esetében történt erről említés.
18. Nagy szükség lenne bemutatni a politikai vezetésnek az igazságszolgáltatás irányítását szolgáló döntései 1945 és 1989 közötti folyamatát. Ennek alapos ismerete nélkül a perек során tapasztalható indokolatlan fordulatok, bizonyos kérdések iránti látszólagos érdektelenség, a brutalitásnak és a mértéktartásnak változásai nem értelmezhetők biztonsággal.
19. Zs. Tiborc ajánlott fel Locz (sic!), Vaszary, Gánki műveiből. Író- és leközöltépet is ő biztosított a szervezkedőknek.
20. B. Béla volt ez a rendíthetetlen személyiség.
21. A mentesítésről szóló értesítés és annak hatályba lépése között néhány nap különbség volt.
22. BFLt B-II – 0338-1950. Őze Sándorné – Őze Sándor: Magyar parasztlabada. Fehérgárda a Dél-Alföldön. Hódmezővásárhely, 2006. A dunántúliak szervezkedéséről szóló összefoglalás elkészült, de még nem jelent meg.
23. A házkutatás során lefoglalt tárgyi bizonyítékok, így a versek sincsenek – az általános gyakorlatól eltérően – mellékelve. A perек anyagához kapcsolódó versekből, röplapokból és brosrákából (propagandafüzetekből) lassan egy kis kötetet lehetne összeállítani.
24. Sz. Zoltánt a Lokomotív játékosaként említik.
25. T. Árpád drasztikusan fogalmazott: „Le van szarva Sztálin, le van szarva Rákosi...” ordította.
26. A KALOT, az EPOSZ, a SZIT, a MADISZ és az SZHSZ (Szabadságharcos Szövetség) egyaránt szerepel a vádlottak rövid életrajzában.